

УДК 316.4.06

Локтєва І.І., ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

СОЦІАЛЬНЕ ВІДТОРГНЕННЯ У КОНТЕКСТІ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ: МІЖНАРОДНЕ ПОРІВНЯННЯ

Представлено порівняння середніх оцінок рівня соціального відторгнення у групах країн, яким властиві різні моделі соціального добробуту. Згідно з підходом до вимірювання соціального відторгнення, запропонованого Дж. Джоель-Гісбергом та К. Вруманою, у ході аналізу ви-окремлено типові виміри концепту: матеріальну депривацію та соціальну ізоляцію. На основі даних Європейського соціального дослідження (ESS) з використанням факторного аналізу здійснено емпіричну ідентифікацію двох зазначених вимірів (компонентів) концепту у групах країн, які представляють соціально-демократичну, консервативно-корпоративістську, ліберальну та середземноморську моделі соціальної політики, а також групу країн Східної Європи та пострадянські держави. Результати порівняння середніх оцінок рівня матеріальної депривації демонструють його відповідність рівню соціального та пенсійного забезпечення відповідно до моделі соціальної політики. Водночас на прикладі пострадянських країн не виявлено прямого зв'язку між соціальною ізоляцією та певними моделями соціального добробуту.

Ключові слова: соціальне відторгнення, матеріальна депривація, соціальна ізоляція, модель соціальної політики (модель добробуту), факторний аналіз, однофакторний дисперсійний аналіз.

Основною функцією системи соціального захисту є попередження і зменшення бідності та соціального відторгнення уразливих верств населення шляхом надання їм різних типів підтримки. Формування підходів до розподілу підтримки відповідає моделям соціальної політики (соціального добробуту), які історично склались у різних державах. Тому існують розбіжності у стратегіях підвищення рівня життя людей, які характеризуються неоднаковим рівнем державної підтримки тих, хто має ризик бути соціально відторгнутим.

Дотепер міжкраїнне порівняння рівня соціального відторгнення серед загального населення в Україні та країн Східної і Західної Європи, згідно з їх приналежністю до певної моделі соціального добробуту, не здійснювалось. Отже, невідомо, якими є відмінності у рівні соціального відторгнення в Україні, країнах розвинутого ринку та західної демократії з усталеною системою соціального захисту. Тому **мета статті** – порівняти рівень (середніх оцінок) соціального відторгнення у групах країн з різними моделями соціального добробуту.

За типологією моделей соціального добробуту, запропонованою К. Еспінг-Андерсеном [1], країни поділяють на: соціально-демократичні, консервативно-корпоративістські та ліберальні. Останнім часом у межах визначеної типології виокремлюють моделі соціальної політики, характерні для країн Південної та Східної Європи [2]. Окремо можна виділити пострадянські країни з неповністю сформованою системою соціальної політики, наприклад, Україну та Російську Федерацію [3].

Розглянемо спрямованість і міру підтримки, що надається реципієнтам системи загального та пенсійного забезпечення у межах визначених моделей добробуту. Дослідниками Нідерландського інституту соціальних досліджень емпірично верифіковано названу типологію. Емпіричну класифікацію країн здійснено методом кластерного аналізу в просторі двох вимірів, які ха-

рактирують рівень загального та пенсійного забезпечення за шкалою, яка має градації: низький, середній та високий.

У межах емпіричної типології країни поділено за такими моделями: 1) *соціально-демократична*, характеризується високим рівнем загального та пенсійного забезпечення (Швеція, Данія та Фінляндія); 2) *консервативно-корпоративістська*, для якої характерний середній рівень загального та пенсійного забезпечення (Бельгія, Франція, Німеччина, Люксембург і Австрія); 3) *ліберальна*, якій властивий середній і низький рівні соціального та пенсійного забезпечення (США, Канада, Австралія, Великобританія та Ірландія); 4) *середземноморська*, характеризується високим рівнем пенсійного забезпечення, але низьким – соціального забезпечення (Італія, Португалія, Іспанія та Греція); 5) *група держав Східної Європи*, для неї властивий низький рівень соціального та пенсійного забезпечення (Польща, Угорщина, Чехія і Словаччина) [4, р. 6].

Соціальне відторгнення розглядають як складний багатовимірний процес зменшення соціальної участі індивідів або груп у діяльності, характерній для більшості людей у досліджуваному суспільстві, прояви якого полягають у відсутності доступу до структурно-економічних ресурсів, що розподіляють соціальні інститути, та недостатності соціокультурної участі людей. Останнім часом у дослідженнях соціального відторгнення широкого застосування набула схема його вимірювання, що включає виміри двох типів – дистрибутивні та реляційні [5; 6]. До дистрибутивних вимірів належить матеріальна депривація, недостатність забезпечення прав громадянина, а до реляційних – обмежена соціальна участь (соціальна ізоляція) та брак нормативної інтеграції [5, р. 17; 7]. Запропонована схема застосовувалась у порівняльних дослідженнях соціального відторгнення в Європейських країнах і соціального залучення людей похилого віку в Україні [5; 8].

Результати досліджень демонструють наявність взаємозв'язку між соціальним відторгненням і моделями соціального добробуту [5]. У країнах з високим рівнем загального та пенсійного забезпечення рівень прояву різних аспектів соціального відторгнення є нижчим. Виявлено, що серед людей похилого віку частка матеріально відторгнених є нижчою у державах із соціально-демократичною та консервативно-корпоративістською моделями соціальної політики. У країнах із середземноморською моделлю частка матеріально відторгнених є більшою. Серед визначених моделей група країн Східної Європи відрізняється найбільшою часткою матеріально депривованих порівняно з усіма названими моделями соціального добробуту. Результати аналізу соціальної ізоляції демонструють схожі тенденції, але відмінності є не такими істотними, як за виміром матеріальної депривації [5, р. 22]. Серед загального населення виявлено схожі тенденції для групи країн Східної Європи. Так, для Угорщини характерним є вищий, порівняно з Німеччиною та Іспанією, рівень матеріальної депривації [9, р. 16].

Помічено відмінності у взаємозв'язку між дистрибутивними та реляційними компонентами соціального відторгнення у різних країнах. Виявлено, що у «старих» країнах – членах ЄС, на відміну від «нових», взаємозв'язок між матеріальною депривацією та включеністю до соціальних мереж є сильнішим. У країнах з більш високим рівнем матеріального добробуту бідні частіше є соціально ізолюваними [10, р. 141]. Незважаючи на це, для країн Східної Європи є характерним вищий рівень прояву соціального відторгнення, пов'язаний із соціальною участю індивідів та їх включенням до соціальних мереж [10, р. 138].

Сформулюємо дослідницькі гіпотези щодо рівня прояву різних аспектів соціального відторгнення у групах країн, які репрезентують різні моделі соціальної політики:

а) у країнах із *соціально-демократичною*, *консервативно-корпоративістською*, *ліберальною та середземноморською* моделями соціальної політики рівень відторгнення за дистрибутивними вимірами є нижчим, ніж у групі країн Східної Європи та у пострадянських країнах;

б) у країнах із соціально-демократичною, консервативно-корпоративістською, ліберальною та середземноморською моделями соціального добробуту ступінь соціального відторгнення за реляційними вимірами (соціальною ізоляцією) буде нижчим, ніж у групі країн Східної Європи та пострадянських країнах.

Емпіричний аналіз. Для перевірки дослідницьких гіпотез і конструювання інструментарію використано результати п'ятої хвилі Європейського соціального дослідження (ESS). У ESS модуль для вимірювання соціального відторгнення включений до моніторингової частини і є присутнім у всіх шести хвилях опитування [11]. Створення інструментарію та аналіз даних проводилися з використанням програмного забезпечення SPSS. У ході аналізу виконувалось зважування даних з урахуванням дизайн-ефекту вибірки.

Для здійснення аналізу із загального масиву дослідження відібрано 17 країн ($n = 35243$), які згруповано згідно з моделями соціального добробуту: 1) соціально-демократичною (Швеція, Данія та Фінляндія); 2) консервативно-корпоративістською (Бельгія, Франція та Німеччина); 3) ліберальною (Великобританія та Ірландія); 4) середземноморською (Португалія, Іспанія та Греція); 5) групою країн Східної Європи; 6) пострадянськими країнами (Україна та Російська Федерація).

Для вимірювання соціального відторгнення у кожній групі країн застосовано розвідувальний ФА (метод головних компонент з обертанням варімакс), за результатами якого емпірично ідентифіковано два компоненти концепту: матеріальну депривацію та соціальну ізоляцію. Вибір вимірів обумовлений тим, що кожен з них репрезентує один з аспектів соціального відторгнення – дистрибутивний і реляційний. Для порівняння ідентифікацію компонентів концепту здійснено на основі даних кожної з країн окремо та всіх країн у цілому. Відібрані для здійснення ФА індикатори по кожному з вимірів соціального відторгнення перекодовувались таким чином, щоб найменший бал при відповіді отримували ті, для кого менш властива матеріальна депривація або соціальна ізоляція.

Згідно з теоретичною інтерпретацією компонента *матеріальної депривації*, з метою його вимірювання, відібрано індикатори, які характеризують вимушене скорочення споживання товарів, послуг і діяльності внаслідок фінансових обмежень. Структурно (з точки зору факторних навантажень та частки поясненої дисперсії) виділені фактори є подібним у всіх групах країн (табл. 1).

Таблиця 1

Структура фактору матеріальної (споживчої) депривації

Безпосередньо виміряні індикатори	Факторні навантаження у групах країн						
	Соціально-демократична	Консервативно-корпоративістська	Ліберальна	Середземноморська	Країни Східної Європи	Пострадянські країни	Усі країни
G10 Я змушений(а) заощаджувати на відпустці чи купівлі нових побутових приладів: Це зовсім не так 0 1 2 3 4 5 6 Це переважно так	0,835	0,871	0,869	0,884	0,889	0,887	0,885

Продовження табл. 1

G9 Я змушений(а) використовувати мої заощадження чи брати в борг, щоб покрити звичайні повсякденні витрати: Це зовсім не так 0 1 2 3 4 5 6 Це переважно так	0,850	0,860	0,887	0,881	0,872	0,851	0,875
G8 Я змушений(а) обходитися меншим сімейним доходом: Це зовсім не так 0 1 2 3 4 5 6 Це переважно так	0,862	0,891	0,892	0,803	0,865	0,875	0,865
Частка поясненої дисперсії	72%	76%	78%	73%	76%	76%	76%

Другим компонентом концепту соціального відторгнення, що був ідентифікований на даних ESS, є *соціальна ізоляція*. Для ідентифікації компонента обрано індикатори, що характеризують міжособистісне спілкування, його частоту та наявність близьких людей, з якими можна поділитись особистим. Ідентифіковані фактори соціальної ізоляції є подібними в усіх групах країн, що порівнюються (табл. 2).

Таблиця 2

Структура фактору соціальної ізоляції

Безпосередньо виміряні індикатори	Факторні навантаження у групах країн						
	Соціально-демократична	Консервативно-корпоративістська	Ліберальна	Середземноморська	Країни Східної Європи	Пострадянські країни	Усі країни
S3. Чи є у Вас хто-небудь, з ким Ви можете обговорювати свої особисті справи та інтимні питання? (0 – так; 1 – ні)	0,583	0,500	0,372	0,485	0,461	0,557	0,490
S2. Як часто Ви не у справах зустрічаєтесь з друзями, родичами або колегами по роботі? (0 – щодня; 1 – кілька разів на тиждень; 2 – раз на тиждень; 3 – кілька разів на місяць; 4 – раз на місяць; 5 – менше, ніж раз на місяць; 6 – ніколи)	0,737	0,773	0,823	0,768	0,802	0,797	0,791
S4. Як часто Ви спілкуєтесь з людьми за своїм бажанням та для свого задоволення, а не по роботі? (0 – набагато частіше, ніж більшість; 1 – частіше, ніж більшість; 2 – приблизно так само; 3 – рідше, ніж більшість; 4 – набагато рідше, ніж більшість людей того віку)	0,717	0,753	0,824	0,776	0,801	0,795	0,786
Частка поясненої дисперсії	46%	47%	49%	48%	50%	53%	49%

З метою полегшення інтерпретації значень розрахованих показників на основі визначених відповідно до кожного виміру індикаторів обчислено адитивні індекси матеріальної депривації та соціальної ізоляції, кожен з яких розрахований як середнє значення показників для кожної моделі. На основі розрахунку коефіцієнта кореляції Пірсона між адитивними індексами та ідентифікованими факторами виявлено сильний позитивний взаємозв'язок, тому показники можна вважати еквівалентними інструментами для вимірювання соціального відторгнення (табл. 3, 4).

Таблиця 3

Кореляція між факторами та індексами матеріальної депривації

Індекси	Фактори						Усі країни
	Соціально-демократичний	Консервативно-корпоративістський	Ліберальний	Середземноморський	Країни Східної Європи	Пострадянські країни	
Соціально-демократичний	0,99*						0,98*
Консервативно-корпоративістський		1,00*					0,99*
Ліберальний			1,00*				0,98*
Середземноморський				0,99*			0,97*
Країни Східної Європи					1,00*		0,98*
Пострадянські країни						1,00*	0,98*

*Коефіцієнт є значущим на рівні $p < 0,01$.

Таблиця 4

Кореляція між факторами та індексами соціальної ізоляції

Індекси	Фактори						Усі країни
	Соціально-демократичний	Консервативно-корпоративістський	Ліберальний	Середземноморський	Країни Східної Європи	Пострадянські країни	
Соціально-демократичний	0,98*						0,98*
Консервативно-корпоративістський		0,99*					0,99*
Ліберальний			0,99*				0,98*
Середземноморський				0,99*			0,97*
Країни Східної Європи					0,99*		0,98*
Пострадянські країни						0,99*	0,98*

*Коефіцієнт є значущим на рівні $p < 0,01$.

З метою пошуку відмінностей між рівнями соціального відторгнення у країнах з різними моделями соціальної політики використано однофакторний дисперсійний аналіз (One-way ANOVA) [12] із застосуванням множинного порівняння групових середніх показників (табл. 5).

Таблиця 5

Профілі соціального відторгнення в залежності від моделей соціального добробуту: середні значення показників рівня матеріальної депривації та соціальної ізоляції

Моделі соціального добробуту	Матеріальна депривація	Соціальна ізоляція	Пенсійне забезпечення	Загальне забезпечення
1. Соціально-демократична	1,50* [2, 3, 4, 5, 6]	1,33* [2, 3, 4, 5, 6]	+**	+
2. Консервативно-корпоративістська	1,84* [1, 3, 4, 5, 6]	1,42* [1, 2, 4, 5, 6]	+/-	+/-
3. Ліберальна	2,97* [1, 2, 4, 5, 6]	1,52* [1, 2, 5, 6]	-	+
4. Середземноморська	2,63* [1, 2, 3, 6]	1,53* [1, 2, 5, 6]	+	-
5. Країни Східної Європи	2,58* [1, 2, 3, 6]	1,76* [1, 2, 5, 6]	-	-
6. Пострадянські країни***	3,15* [1, 2, 3, 4, 5]	1,63* [1, 2, 3, 4, 5]	-	-
<i>Середнє за моделями</i>	<i>2,41</i>	<i>1,54</i>		

* Різниця середніх є значимою на рівні 0,01 (цифри у квадратних дужках вказують на номер групи, з якою спостерігаються статистично значущі відмінності).

** Вказано рівень обсягу видатків і розвинутості сфери надання соціальних послуг за шкалою, що має такі значення: «+» – високий; «+/-» – середній; «-» – низький.

*** Модель відсутня в емпіричній типології, але можна припустити, що рівень загального пенсійного забезпечення, характерний для цієї групи країн, є найнижчим серед усіх.

За результатами розвідувального факторного аналізу виявлено, що факторні структури компонентів матеріальної депривації та соціальної ізоляції є схожими у шести групах країн. Отже, структура дистрибутивних і реляційних компонентів соціального відторгнення у країнах з різними моделями соціального добробуту є подібною. Тому порівняння за ідентифікованими компонентами є цілком прийнятним, оскільки розроблений інструмент вимірює одне й те саме явище в усіх групах країн.

Наступним кроком аналізу став пошук відмінностей у рівні соціального відторгнення за вимірними компонентами відповідно до моделей соціального добробуту. Результати аналізу свідчать про існування взаємозв'язку між рівнем матеріальної депривації та типами соціальної політики.

Найнижчий рівень матеріальної депривації властивий групі країн із соціально-демократичною моделлю, де рівень загального та пенсійного забезпечення є високим. Наступними по зростанню рівня матеріальної депривації є консервативно-корпоративістські країни, для яких характерний середній рівень загального та пенсійного забезпечення. Далі, за визначеним компонентом концепту, йде група країн, яким властива ліберальна модель соціального добробуту. За ними слідує група країн з середземноморською моделлю соціальної політики та

група країн Східної Європи, між середніми значеннями показника матеріальної депривації яких не виявлено статистично значущих відмінностей (див. табл. 5).

Водночас отримані результати аналізу реляційного виміру соціального відторгнення демонструють відсутність прямого взаємозв'язку між моделями соціального добробуту та соціальною ізоляцією. Найнижчий рівень соціальної ізоляції спостерігається у соціально-демократичній та консервативно-корпоративістській групах країн. Далі йдуть країни з ліберальною і середньоземноморською моделями соціальної політики, між якими різниця середніх значень показника соціальної ізоляції не є статистично значущою. Потім слідує пострадянські країни. Найвищий рівень соціальної ізоляції є властивим для групи країн Східної Європи (див. табл. 5).

Висновки. Результати міжкраїнного порівняння середніх значень показників матеріальної депривації демонструють відповідність її рівня до ступеня загального та пенсійного забезпечення. Країни із соціально-демократичною, консервативно-корпоративістською та ліберальною моделями соціального добробуту дійсно характеризуються нижчим рівнем матеріальної депривації, порівняно з країнами Східної Європи та пострадянськими країнами. Водночас на прикладі пострадянських країн, для яких властива неповністю сформована система соціальної політики, можна допустити відсутність прямого взаємозв'язку між соціальною ізоляцією та моделями соціального добробуту, які визначають рівень пенсійного та загального забезпечення.

Подальший аналіз може бути спрямований на пошук сили взаємозв'язку та його напрямку між показниками, що характеризують соціально-економічний розвиток країн відповідно до моделей соціального добробуту та індивідуальними соціально-демографічними характеристиками індивідів. Пошук таких взаємозв'язків потребує застосування методів, що надають можливість враховувати взаємодію соціального відторгнення та його детермінант, виміряних на макро- і мікрорівнях.

Список використаних джерел

1. *Esping-Andersen G.* The three worlds of welfare capitalism / *G. Esping-Andersen.* – John Wiley & Sons, 2013.
2. *Kovács J.M.* Approaching the EU and reaching the US? Rival narratives on transforming welfare regimes in East-Central Europe / *J.M. Kovács* // *West European Politics.* – 2002. – Vol. 25. – № 2. – P. 175–204.
3. *Kutsenko O.* Welfare state in uncertainty: disparity in social expectations and attitudes / *O. Kutsenko, A. Gorbachyk* // *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy.* – 2015. – Vol. 5. – № 2.
4. *Soede A.J.* Unequal Welfare States. Distributive consequences of population ageing in six European countries [Електронний ресурс] / *A.J. Soede, J.C. Vrooman, P.M. Ferraresi.* – 2004. – 185 p. – Режим доступу : file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/Unequal_welfare_states.pdf.
5. *Jehoel-Gijsberg G.* Social exclusion of the elderly: a comparative study of EU member states [Електронний ресурс] / *G. Jehoel-Gijsberg, C. Vrooman.* – ENEPRI Research Report. – 2008. – № 57. – 84 p. – Режим доступу : <http://ceps.be/book/social-exclusion-elderly-comparative-study-eu-member-states>
6. *Bhalla A.* Social exclusion: towards an analytical and operational framework / *A. Bhalla, F. Lapeyre* // *Development and change.* – 1997. – № 28 (3). – P. 413–433.
7. *Böhnke P.* Nothing left to lose? Poverty and social exclusion in comparison. Empirical evidence on Germany / *P. Böhnke* // *WZB Discussion Paper.* – 2001. – № FS III 01-402.

8. Гришина Т.В. Процессы социального включения людей старшего возраста: Украина в европейском контексте (сравнительный анализ) / Т.В. Гришина // *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. – 2014. – № 20. – С. 243–247.
9. Böhnke P. Reporting on social exclusion: standard of living and social participation in Hungary, Spain, and Germany / P. Böhnke // *WZB Discussion Paper*. – 2001. – № FS III 01-407. – 29 p.
10. Böhnke P. Are the poor socially integrated? The link between poverty and social support in different welfare regimes / P. Böhnke // *Journal of European Social Policy*. – 2008. – Vol. 18. – № 2. – P. 133–150.
11. Vogel J. Measuring social exclusion for the ESS core module [Електронний ресурс] / J. Vogel, J. Boelhouwer, R. Veenhoven. – 2003. – Режим доступу : <http://www.europeansocialsurvey.org>
12. Park H.M. Comparing group means: t-tests and one-way ANOVA using Stata, SAS, R, and SPSS / H.M. Park. – 2003.

References

1. Esping-Andersen G. The three worlds of welfare capitalism. John Wiley & Sons, 2013.
2. Kovács J.M. Approaching the EU and reaching the US? Rival narratives on transforming welfare regimes in East-Central Europe. *West European Politics*, 2002, Vol. 25, No. 2, pp. 175–204.
3. Kutsenko O., Gorbachyk A. Welfare state in uncertainty: disparity in social expectations and attitudes. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 2015, Vol. 5, No. 2.
4. Soede A.J., Vrooman J.C., Ferraresi P.M. Unequal Welfare States. Distributive consequences of population ageing in six European countries, 2004, 185 p., available at: file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/Unequal_welfare_states.pdf.
5. Jehoel-Gijsberg G., Vrooman C. Social exclusion of the elderly: a comparative study of EU member states. ENEPRI Research Report, 2008, No. 57, 84 p., available at: <http://ceps.be/book/social-exclusion-elderly-comparative-study-eu-member-states>
6. Bhalla A., Lapeyre F. Social exclusion: towards an analytical and operational framework. *Development and change*, 1997, No. 28(3), pp. 413–433.
7. Böhnke P. Nothing left to lose? Poverty and social exclusion in comparison. Empirical evidence on Germany. *WZB Discussion Paper*, 2001, No. FS III 01-402.
8. Grishina T.V. *Protsessy sotsial'nogo vklyucheniya lyudei starshego vozrasta: Ukraina v evropeiskom kontekste (sravnitel'nyi analiz)* [The processes of social inclusion of older people: Ukraine in the European context (comparative analysis)]. *Metodologiya, teoriya ta praktyka sotsiologichnogo analizu suchasnogo suspil'stva*, 2014, No. 20, pp. 243–247 [in Russian]
9. Böhnke P. Reporting on social exclusion: standard of living and social participation in Hungary, Spain, and Germany. *WZB Discussion Paper*, 2001, No. FS III 01-407, 29 p.
10. Böhnke P. Are the poor socially integrated? The link between poverty and social support in different welfare regimes. *Journal of European Social Policy*, 2008, Vol. 18, No. 2, pp. 133–150.
11. Vogel J., Boelhouwer J., Veenhoven R. Measuring social exclusion for the ESS core module, 2003, available at: <http://www.europeansocialsurvey.org>
12. Park H.M. Comparing group means: t-tests and one-way ANOVA using Stata, SAS, R, and SPSS, 2003.

Отримано 19.01.16

Локтева І.І., младший научный сотрудник отдела мониторинговых исследований социально-экономических трансформаций ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины» (Киев)

СОЦІАЛЬНЕ ОТТОРЖЕННЯ В КОНТЕКСТЕ МОДЕЛЕЙ СОЦІАЛЬНОГО БЛАГОСОСТОЯННЯ: МІЖДУНАРОДНЕ СРАВНЕННЯ

Представлено сравнение средних оценок уровня социального отторжения в группах стран, которым присущи разные модели социального благосостояния. Согласно подходу к измерению социального отторжения, предложенного Дж. Джоэль-Гисбергом и К. Врумано, в ходе анализа выделены типичные измерения концепта: материальная депривация и социальная изоляция. На основе данных Европейского социального исследования (ESS) с использованием факторного анализа осуществлена эмпирическая идентификация двух указанных измерений (компонентов) концепта в группах стран, представляющих социально-демократическую, консервативно-корпоративистскую, либеральную и средиземноморскую модели социальной политики, а также группу стран Восточной Европы и постсоветские государства. Результаты сравнения средних оценок уровня материальной депривации демонстрируют его соответствие уровню социального и пенсионного обеспечения в соответствии с моделью социальной политики. В то же время на примере постсоветских стран не обнаружена прямая связь между социальной изоляцией и определенными моделями социального благосостояния.

Ключевые слова: социальное отторжение, материальная депривация, социальная изоляция, модель социальной политики (модель благосостояния), факторный анализ, однофакторный дисперсионный анализ.

Lokteva I.I., junior scientific fellow, department for monitoring research of social and economic transformation, Institute for Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences (Kyiv)

SOCIAL EXCLUSION IN THE CONTEXT OF WELFARE MODELS: CROSS-COUNTRY COMPARISON

Paper presents comparison of the social exclusion average estimates in the country groups, which have different types of welfare models. According to the approach of measuring social exclusion proposed by G. Jehoel-Gijsberg and C. Vrooman, the typical concept dimensions were defined: material deprivation and social isolation. The aforementioned components of social exclusion were extracted in countries with the Social-democratic, Liberal, Mediterranean, Corporatist welfare models, Eastern European and post-Soviet countries by using the factor analysis based on the results of European social survey (ESS). The obtained results demonstrate compliance of material deprivation to the degree of the social security system provision and extent of pension schemes that are defined by the welfare models. However, the example of post-Soviet countries showed that there is no direct association between social isolation and welfare models.

Keywords: social exclusion, material deprivation, social isolation, social welfare regime, factor analysis, one-way analysis of variance.